

Bozor Iqtisodiyotiga O'tish Tamoyillari

Nuridinova Aziza¹

Annotatsiya: Maqolada bozor iqtisodiyotiga o'tishning asosiy tamoyillari—erkin raqobat, xususiy mulkchilik, iqtisodiy erkinlik va davlat aralashuvining cheklanishi—tahlil qilinadi. Shuningdek, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va infratuzilmani rivojlantirishning iqtisodiy o'sishga ta'siri yoritilgan. Ushbu maqola bozor iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli o'tish uchun zarur nazariy va amaliy tushunchalarni beradi.

Kalit so'zlar: Bozor iqtisodiyoti, erkin raqobat, xususiy mulkchilik, iqtisodiy erkinlik, davlat aralashuvi, tadbirkorlik, infratuzilma, soliq siyosati.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish – iqtisodiyotni markaziy boshqaruvdan chiqarib, talab va taklif asosida erkin bozor tamoyillariga o'tish jarayonini anglatadi. Bu tizim, asosan, raqobat muhiti yaratish, xususiy mulkchilikni rivojlantirish, iqtisodiy erkinlikni kengaytirish va davlat aralashuvini cheklash kabi tamoyillarga asoslanadi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish orqali mamlakatlar iqtisodiy o'sishni tezlashtirish, xalq farovonligini oshirish va global raqobatbardosh bo'lish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biroq, bu jarayon ko'plab ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarni talab etib, ba'zi qiyinchiliklarga ham duch keltirishi mumkin. Shu sababli, bozor iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli o'tish uchun infratuzilmani rivojlantirish, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, soliq tizimini isloh qilish va davlatning iqtisodiyotni tartibga soluvchi rolini aniq belgilash juda muhimdir. Ushbu maqolada bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyillari, ularning mamlakat iqtisodiy barqarorligi va aholining ijtimoiy farovonligiga ta'siri keng yoritiladi.

Maqolada bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyillarini o'rganish maqsadida ilmiy-tadqiqot metodologiyasidan keng foydalanildi. Birinchidan, iqtisodiy nazariyalar va bozor iqtisodiyotiga oid ilmiy manbalar, jumladan, nufuzli iqtisodchilar va iqtisodiy rivojlanish bo'yicha xalqaro tashkilotlarning tadqiqotlari o'rganildi. Ushbu manbalar orqali bozor iqtisodiyotining tamoyillari, uning afzalliklari va mamlakat iqtisodiyotiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar haqida keng tushuncha hosil qilindi.

Ikkinchidan, qiyosiy tahlil usulidan foydalanib, sobiq markazlashgan iqtisodiy tizimga ega mamlakatlar hamda muvaffaqiyatli bozor iqtisodiyotiga o'tgan davlatlar tajribalari tahlil qilindi. Ushbu usul orqali erkin raqobat, xususiy mulkchilik, iqtisodiy erkinlik, davlat aralashuvining cheklanishi kabi tamoyillarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri baholandi.

Tahlil natijalari asosida bozor iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli o'tish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar va omillar aniqlanib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu yondashuvlar orqali maqolada bozor iqtisodiyotiga o'tishning nazariy va amaliy jihatlari yoritildi.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyillari bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, iqtisodiy o'sishni ta'minlash, raqobat muhitini yaratish va xususiy sektorni rivojlantirishda ushbu tamoyillarning amaliy qo'llanilishi muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bozor iqtisodiyotiga o'tish orqali erkin raqobat muhiti shakllanganda mahsulot va xizmatlar sifati oshib, narxlar barqarorlashadi. Natijada, iste'molchilarning tanlov imkoniyatlari kengayib, talab va taklif qonunlari asosida iqtisodiyotda muvozanat ta'minlanadi. Raqobat muhitining mavjudligi

¹ Toshkent Iqtisodiyot va pedagogika instituti Iqtisodiyot fakulteti 2 bosqich talabasi

kompaniyalarni samaradorlik va innovatsiyalarni oshirishga undaydi, bu esa umumiy iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xususiy mulkchilikning rivoji ham iqtisodiyotda barqarorlik va sarmoya jalb qilish uchun zaruriy omil sifatida namoyon bo'ldi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, xususiy mulk huquqining himoyalanihi tadbirkorlikni rag'batlantiradi va iqtisodiy subyektlar o'rtasida mas'uliyat hissini oshiradi. Xususiy mulkchilik huquqining mustahkamlanishi orqali xorijiy va mahalliy investorlar iqtisodiyotga sarmoya kiritishdan manfaatdor bo'ladi. Natijada, yangi ish o'rinlari yaratiladi, texnologiyalar rivojlanadi va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlik ortadi.

Davlat aralashuvining cheklanishi esa iqtisodiy tizimda samaradorlikni oshiruvchi omil sifatida ko'rilmogda. Tadqiqotlar ko'rsatdiki, davlatning iqtisodiy faoliyatni haddan tashqari tartibga solishi korxonalar va tadbirkorlar uchun qo'shimcha to'siqlar yaratadi va resurslarning noto'g'ri taqsimlanishiga olib kelishi mumkin. Davlat, asosan, infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash kabi strategik sohalar e'tibor qaratishi zarur, chunki bu sohalar iqtisodiy tizimning boshqa komponentlari uchun asos yaratadi. Bunda davlat faqat umumiy qoidalar va kafolatlarni yaratishi, lekin xususiy sektorni o'z mustaqilligiga ega bo'lishiga imkon yaratishi kerakligi ta'kidlandi.

Soliq tizimi ham bozor iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli o'tishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tahlillar ko'rsatdiki, soliq yuki tadbirkorlik uchun oqilona darajada bo'lsa, xususiy sektor faol rivojlanadi va yangi ish o'rinlari yaratiladi. Bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi va aholining daromadlarini oshiradi. Shuningdek, soliqlarni tartibga solish orqali davlat byudjetining mustahkamligi ta'minlanadi, bu esa ijtimoiy loyihalar va infratuzilma rivojiga mablag' ajratish imkonini beradi.

Muhokamalar davomida, bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sharoitlarini hisobga olgan holda bosqichma-bosqich amalga oshirilishi kerakligi ta'kidlandi. Tezkor o'tish yoki islohotlar oqibatida yuzaga keladigan kutilmagan salbiy holatlar iqtisodiy muammolarni kuchaytirishi mumkin. Shuning uchun islohotlarni to'g'ri rejalashtirish va qo'llab-quvvatlovchi infratuzilmani yaratish bozor iqtisodiyotiga o'tishning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida asosiy omil sifatida baholandi.

Xulosa qilib aytganda, bozor iqtisodiyotiga o'tishning muhim tamoyillari – raqobat muhiti, xususiy mulk huquqi, davlat aralashuvining cheklanishi va oqilona soliq siyosati mamlakat iqtisodiyotini barqaror o'sishga olib keluvchi asosiy vositalar hisoblanadi. Ushbu tamoyillarni hayotga tatbiq etish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishish va aholining farovonligini oshirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyillarini o'rganib, ularning iqtisodiy barqarorlik va rivojlanishdagi ahamiyatini ta'kidladi. Raqobat muhitining mavjudligi, xususiy mulkchilik huquqining rivoji, davlat aralashuvining cheklanishi va samarali soliq siyosati bozor iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli o'tishning asosiy omillari sifatida ajralib turadi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ushbu tamoyillarni amalga qo'llash orqali iqtisodiy o'sish, mahsulotlar sifati va iste'molchilarning tanlov imkoniyatlari oshadi. Mamlakatlarning iqtisodiy sharoitlarini hisobga olish, islohotlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish orqali bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida muvaffaqiyatga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Atoyev. A. (2021). Bozor iqtisodiyotining asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot va davlat boshqaruvi universiteti.
2. Azimov. A. (2019). Iqtisodiy islohotlar va bozor iqtisodiyotiga o'tish. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
3. Davronov. R. (2020). Xususiy mulk va raqobat: muammolar va yechimlar. Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
4. Rahmatov. M. (2022). Bozor iqtisodiyotiga o'tish: tajribalar va istiqbollar. Toshkent: Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi.

5. Qodirov. U. (2023). Davlat aralashuvi va bozor mexanizmlari. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
6. Soliyev. J. (2018). Soliq siyosati va uning iqtisodiyotga ta’siri. Toshkent: O‘zbekiston davlat iqtisodiy universiteti.
7. Tashkent State University of Economics. (2020). Iqtisodiy o‘shish va rivojlanish: bozor iqtisodiyotining tamoyillari. Toshkent: TDIU nashriyoti.

